

ג) "אמר לו הקב"ה למשה: ועשו להם ציצית - לשון סימן, לשון ציון, כדי שיהיו ישראל זוכרים את המצוות" (פסיקתא זוטרתא פר' שלח).

לא באנו אלא לומר, שעל פי הפשט היה נוחא לפרש את שלש ה"ציצית" המופיעות בפרשתנו על פי שלשת הפירושים הנ"ל.

ועשו להם ציצת - "על שם הפתילים התלויים בה כמו ויקחני בציצית ראשי" (רש"י). הרי שפירש "ציצית" במשמעות של ענף, כפירוש ראשון.

ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת - כמשמעו, שעל היוצא מן הבגד יתנו פתיל תכלת; כפירוש שני.

והיה לכם לציצת - לציון, כי זו תכלית הציצית, וכמ"ש בתוס' מנחות מ"ג: - "והציצית מעיד על ישראל שהם עבדי הקב"ה".

המורה הנבוכה

והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם.

(שלח-לך ט"ו, ל"ט)

רש"י: "ולא תתורו אחרי לבבכם - כמו מתור הארץ. הלב והעינים הם מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירות, העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות". עכ"ל.

וכבר העירו על כך, מדוע קדמה אזהרת "לא תתורו אחרי לבבכם" לאזהרת "לא תתורו אחרי עיניכם", הלא הסדר הוא כמו שכתב רש"י: עין רואה ולב חומד; א"כ ראוי היה להקדים את העינים ללב?

ובאופן פשוט היה אפשר לומר, שאלו נכתב "אחרי עיניכם ואחרי לבבכם" הייתי מפרש שיש בכוחה של ציצית למנוע את תיור העינים, וממילא גם הלב לא יחמוד כי הא בהא תליא, אבל אין בכוחה של ציצית למנוע את חמדת הלב במה שכבר שלטה בו העין. אולם באמת כוחה של ציצית יפה גם למנוע את חמדת הלב במה שכבר שלטה בו העין, כאותו מעשה באדם אחד (מנחות מ"ד). שבשעת עבירה ממש באו ד' ציציותיו וטפחו לו על פניו ונשמט ונמנע ממעשה העבירה. וכדי להשמיע שיש בכח ראית הציצית למנוע את חמדת הלב עצמה (ולא רק בדרך ממילא על ידי מניעת ראית העין) הקדימה התורה "ולא תתורו אחרי לבבכם" קודם ה"אחרי עיניכם".

★

ועוד נראה על פי מה שנקדים להוכיח (מספר "קדושת עינים") שהענין של "עין רואה" אינו רק סיג לחמדת הלב ולגופו של מעשה, אלא הוי בעצמותו מעשה של עוול. ר"ל, שגם אלו ברור היה שלא תביא ראית העין לידי חמדת הלב ולא לידי גופו של מעשה, עצם

ה"חיבור" שנתחבר הרואה עם ה"ערוה" בראייתו אותה - הוא בעצמו סיבת האיסור. [ואפשר שאין הדברים אמורים כי אם בראית ערוה.]

הרי מקצת מראיותיו:

"כל המסתכל באשה בכוונה כאלו בא עליה" (כלה א').

"אמר ריש לקיש: שלא תאמר כל מי שנואף בגופו בלבד נקרא נואף, אלא אפילו הנואף בעיניו נקרא נואף, שנאמר ^{ויקרא} עין נואף שמרה נשף" (ויק"ר כ"ג, י"ב)

מעניינים מאד בענין זה דברי המהר"ל (באר הגולה פרק ה') עה"פ: וירא חם אבי כנען את ערות אביו וכו' וידע את אשר עשה לו בנו (נח ט' כ"ב - כ"ד) ז"ל - "מאחר שהכתוב אומר וידע את אשר עשה, הלשון הזה מוכח כי מעשה גדול מאד היה, כי אם לא היה זה מעשה גדול, למה אמר את אשר עשה, כי אין הראיה נחשב מעשה!! ולפיכך כתוב וידע נח, כי נח בחכמתו היה יודע המעשה הגדול הזה שעשה חם אבי כנען, שראה ערות אביו, כי בראיה הזאת רבעו, כי הזנות בכל מקום נקרא ראה ככתוב (ויקרא כ', י"ז) וראה את ערותה והיא תראה את ערותו, הרי כי החיבור בזנות נקרא ראה, וכאן דכתיב וירא חם ראה זאת היתה לגמרי של זנות, כי אין כל הראיות שוות, כי חם לפי גודל כוחו שהיה דבוק בזנות היה ראה שלו מעשה זנות לגמרי, וזה נחשב שרבעו". עכ"ל.

המתבונן בראיות הנ"ל ימצא למוכרח שעצם החיבור שמתחבר הרואה עם הערוה, בראותו אותה, הוא חפצא דאיסורא, לא מפני שבכוחו לגרום ל"הלב חומד והגוף עושה את העבירות". [כדי להמחיש ש"ראיה" היא חיבור, הביא בספר הנ"ל מספר קב הישר בשם האר"י הק' שעוף "ראה" מוליד בראייתו, ומי שמסתכל בנשים תתגלגל נשמתו בגוף זה, מדה כנגד מדה, וסובל שם צער גדול מאד. וגם זה הוכחה גמורה שהראיה היא כמעשה].

ידועים מאד הם דברי בית הלוי על הא דדוקא הקדמת נעשה לנשמע זיכתה את ישראל בשני כתרים. ותורף דבריו הוא, שאלו נכתב "נשמע ונעשה" היה מתפרש ה"נשמע" כהכשר ומבוא אל ה"נעשה", ולא כענין בפני עצמו. דוקא מפני שאמרו "נעשה" (וכבר נכללה בזה השמיעה הנצרכת לצורך העשיה) והוסיפו אח"כ "נשמע", מתפרש ה"נשמע" כענין בפני עצמו; על כן היו זכאים לב' כתרים.

כמו כן יש לומר גם בעניננו, אלו אמרה התורה "ולא תתורו אחרי עיניכם ואחרי לבבכם" היה משתמע שראית העין אסורה רק כהכשר ומבוא לחמדת הלב. ומכיון שאינו כן, כמו שהארכנו להוכיח, דקדקה התורה להפוך את הסדר. כשאמרה: "ולא תתורו אחרי לבבכם" כבר נכלל בזה איסור ראית העין עד כמה שהיא גוררת אחריה את חמדת הלב, וכשהוסיפה אח"כ "ואחרי עיניכם" מתפרשת האזהרה כאיסור בפנ"ע - שעצם הראיה בערוה וכד' היא מעשה דאיסורא.

★

ואלולא דברי רש"י, אפשר היה לפרש "אחרי עיניכם" - עיני השכל. כי בכמה פסוקים בתנ"ך וכן בדברי חז"ל כח הדעת קרוי על שם העינים. הנה הסנהדרין קרויים "עיני העדה",

ומצות ה' (תורה) ברה - מאירת עינים, ור' מאיר נקרא שמו כן על שום שהיה מאיר עיני חכמים בהלכה, ועוד. והרי כל עבירה יש בה שני גורמים: הלב חומד את האסור, ועדיין אינו יכול להלך אחר חפץ לבו עד שנכנס בו רוח שטות ויתפתה שכלו להסכים לילך אחר הרצון (וכמ"ש סוטה ג'. אין אדם חוטא אא"כ נכנסה בו רוח שטות). וזהו שאמרה תורה ולא תתורו אחרי לבבכם - זה הרצון, ואחרי עיניכם - זה השכל שנשתטה ומסכים עם הרצון. ולפי"ז הסדר מדוקדק היטב, דהלב חומד ואח"כ השכל העקום מסכים ומאשר. ועיין עוד מה שדרשו על פסוק זה בברכות י"ב:

**והיה לכם לציצת וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה'
ועשיתם אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם
אשר אתם זנים אחריהם למען תזכרו ועשיתם את כל
מצותי והייתם קדשים לאלהיכם.**

(שלח-לך ט"ו, ל"ט-מ')

הסדר והכפילות זוקקים התבוננות. תחלה קום ועשה: "וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם", אח"כ שב ואל תעשה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (פרש"י: הלב והעינים מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירות, העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות) ושוב קום ועשה: "למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי".

נתפוס משל: אדם חילוני שחוזר בתשובה, איך יהיה סדר הנהגתו? הלא אינו יכול להתחפץ ברגע קטן, ובבת אחת לסור מכל הרע ולעשות את כל הטוב. האם יקדים לפרוש מעבירות או יתחיל לקיים מצוות? איני יודע מאמרי חז"ל לדון על פיהם, אך אם נתבונן במציאות החיים - הסדר הנכון הוא לפתוח בקיום מצוות, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות להתקרב לקב"ה. כוונתי לומר: פרישה מעבירות אין לה כח חיובי למשוך את הלב, "התנועה החיצונה מעוררת הפנימית" - תנועה דוקא, קום עשה! ואמנם מצוות אלו רחוקות הן מן השלימות כי העושה טוב קודם שסר מרע הריהו כזורע אל קוצים, ואי אפשר למצוות כאלו לקדש את עושיהן בהיותו מסואב עדיין בעבירות. ומ"מ כך הוא הסדר, כי את הדחיפה הראשונה פועל דוקא החיוב ולא השלילה. אח"כ מתחילה עבודת ה"סור-מרע" לפרוש מן העבירות, ושוב לאחריה "ועשה טוב".

ציצית ענינה הוא חותם עבדות (תוס' מנחות מ"ג:) המזכיר לעבד את חיובי העבודה. כל יהודי הוא בבחינת "חוזר בתשובה" כלפי מדרגת העבדות שעדיין לא זכה לה. על כן סדר זכירת ועשיית המצוות הוא בדומה למשל:

א) "וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם" - תנועה חיצונה אשר תמשיך את הלב למדרגה פנימית יותר.